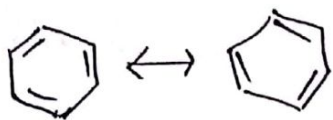

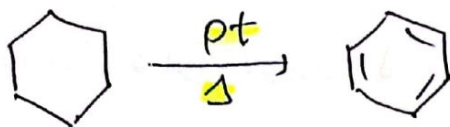
II

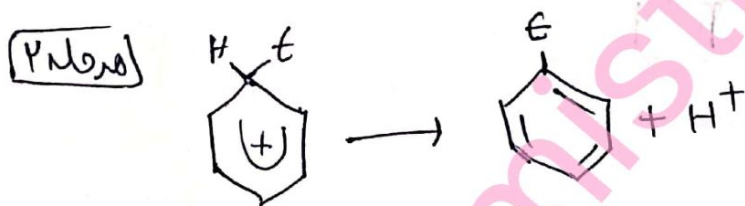
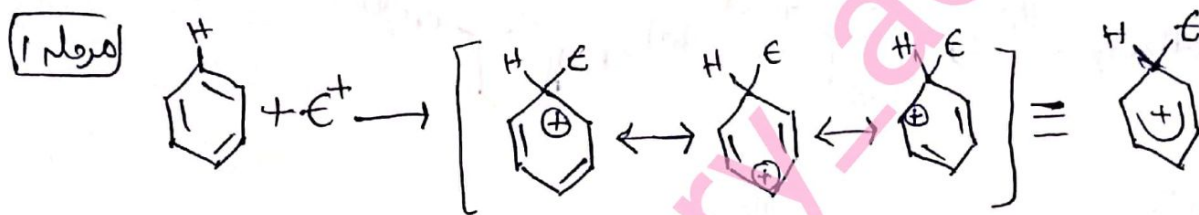
دسته بنزن ← آروماتیک ← مسطح
 تمام کربن ها sp^2
 قاعده هکسل $(4n+2)$

2 فرم رزونانسی بینهاد ککول
 مهم ترین منبع نفت خام

راه دیگر تولید بنزن، هیدرژن گیری از سیلوکلان با کاتالیزور (Ni, Pd, Pt)

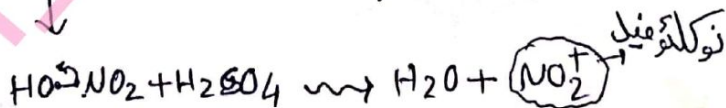
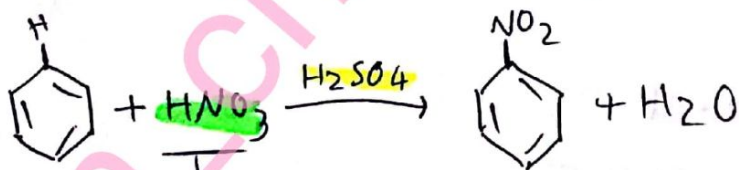
دسته بنزن در مقابل واکنش های اغرایسی مقاومت می کند اما چنانچه نوکلئوفیلی را انجام می دهد که ۲ مرحله دارد
 مرحله آهسته ← مرحله نوکلئوفیل (E^+) به حلقه و بهم فوران آروماتیسیتیبه
 مرحله سریع ← H^+ جدا شده و آروماتیسیتیبه حلقه دوباره برمی گردد.

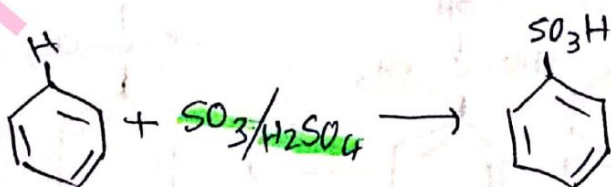
* در مرحله آهسته، گروه های دهنده e^- بواسطه را پایدار و گروه های کشنده e^- بواسطه را ناپایدار می کنند در نتیجه روی سرعت واکنش مؤثر هستند.

واکنش های بنزن

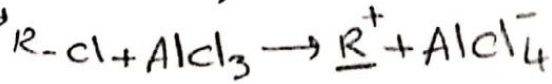
الف) نیتراسیون حلقه :

ب) سولفوناسیون :

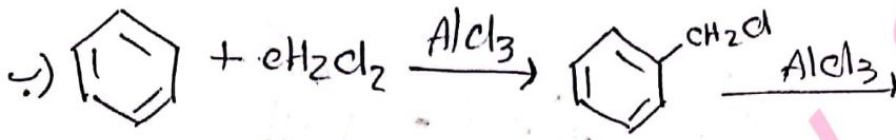
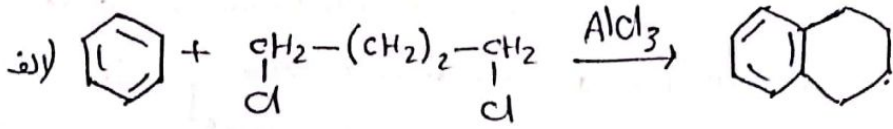

* از حل کردن گاز SO_3 در H_2SO_4 ، اسید سولفوریک در کشته یا اولیوم حاصل می شود.

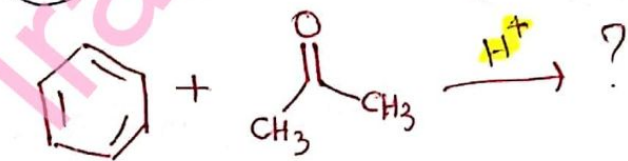
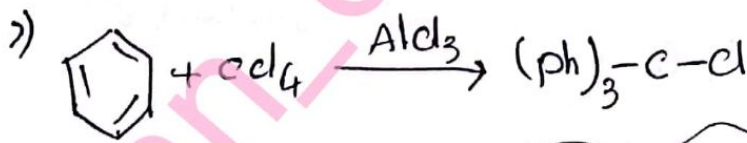
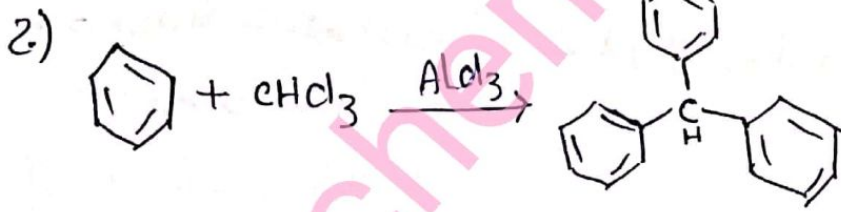
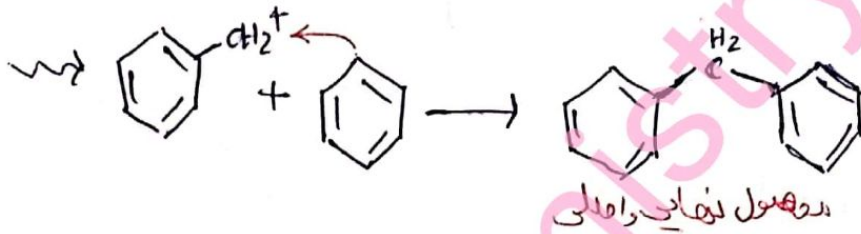

این با توجه به ایجاد کربوکاتیون امکان نوآرایی وجود دارد.

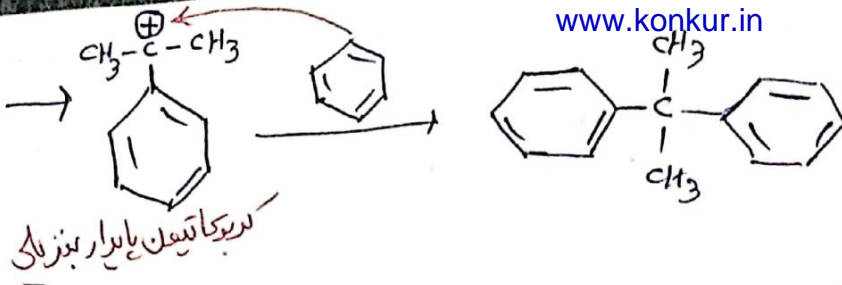
نکته: از هر روشی که کربوکاتیون حاصل شود، واکنش جانشینی الکتروفیلی فریل - کرافتس صورت می گیرد.

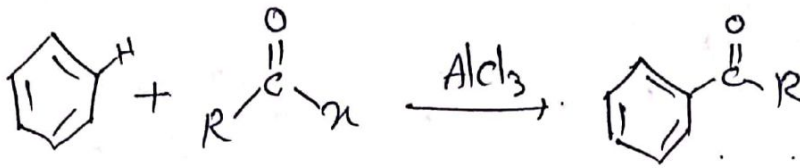
کربوکاتیون دوم
تبدیل کربوکاتیون ایجاد است
و سریعتر از اولی تشکیل می شود

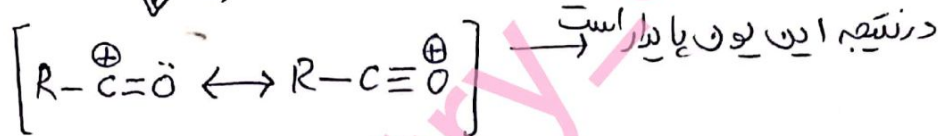
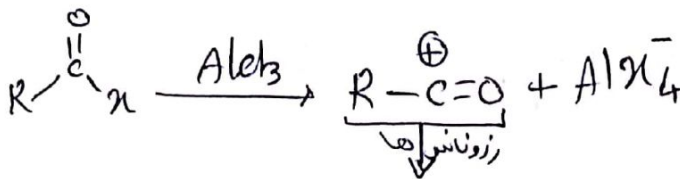
۱۳

(۱) آسیل دار کتون فریدل-کرافتس

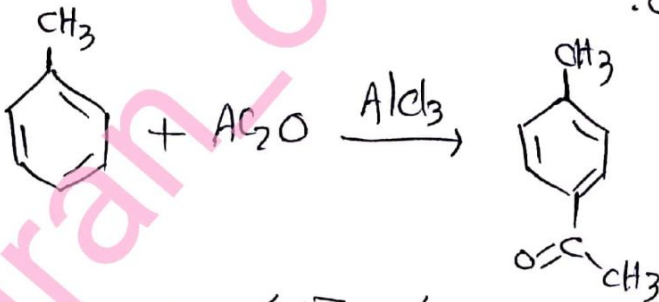
در مرحله اول، یون آسیلونیوم به عنوان الکتروفیل تولید می شود

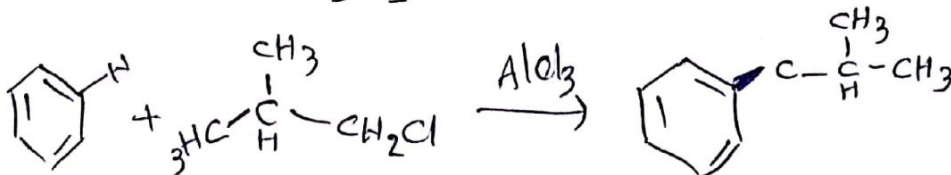
مثال:

نکته: انیدریدها $(\text{R}-\overset{\text{O}}{\parallel}{\text{C}}-\text{O}-\overset{\text{O}}{\parallel}{\text{C}}-\text{R})$ نیز مانند $(\text{R}-\overset{\text{O}}{\parallel}{\text{C}}-\text{Cl})$ در واکنش های جانشینی الکتروفیلی شرکت می کنند و یون آسیلونیوم را به عنوان الکتروفیل ایجاد می کنند، بطور کلی خصوصیات رفتاری انیدریدها مانند $(\text{R}-\overset{\text{O}}{\parallel}{\text{C}}-\text{Cl})$ است. مثال:

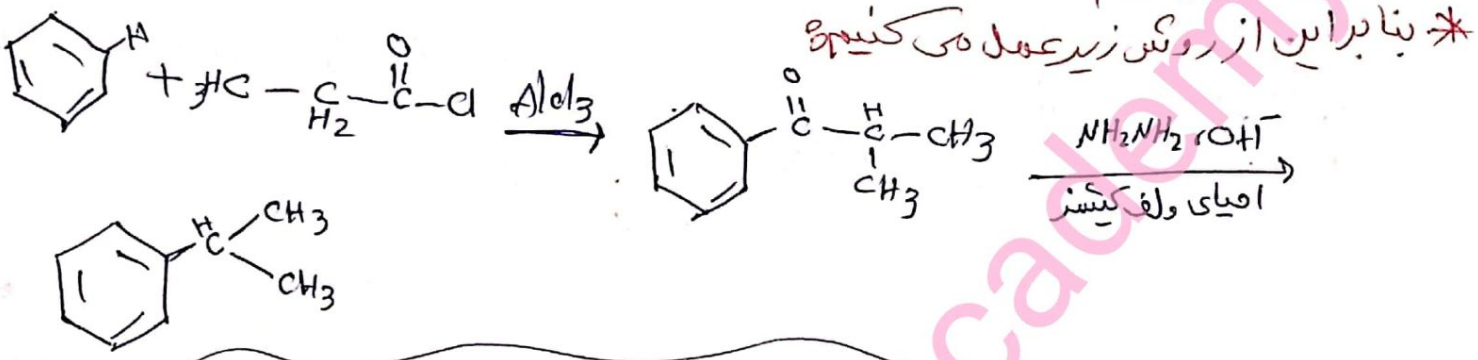
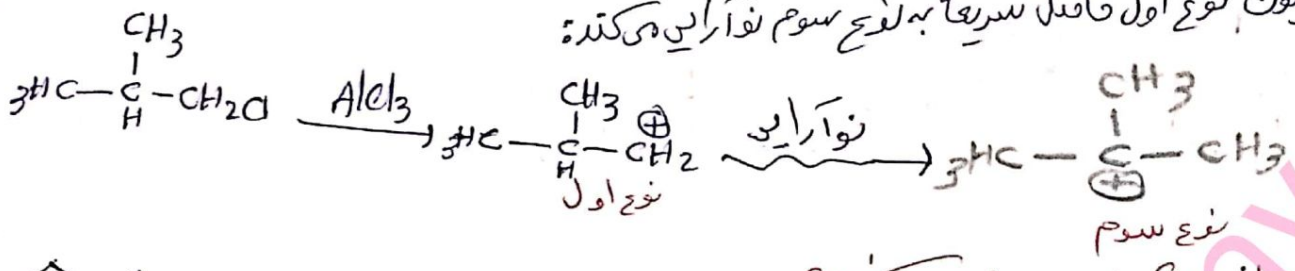

نکته: در مواقعی که می خواهیم گروه آلکیلی را به ولج بزنیم متصل کنیم ولی امکان نواز آن ترکیباتیون حاصل وجود دارد از روش آلکیلاسیون فریدل-کرافتس نمی توان استفاده کرد، بلکه از روش آسیلاسیون فریدل-کرافتس و سپس احیای کلمنسن یا ولف کیشر استفاده می شود. مثلا ترکیب زیر از روش آلکیلاسیون فریدل-کرافتس تهیه نمی شود:

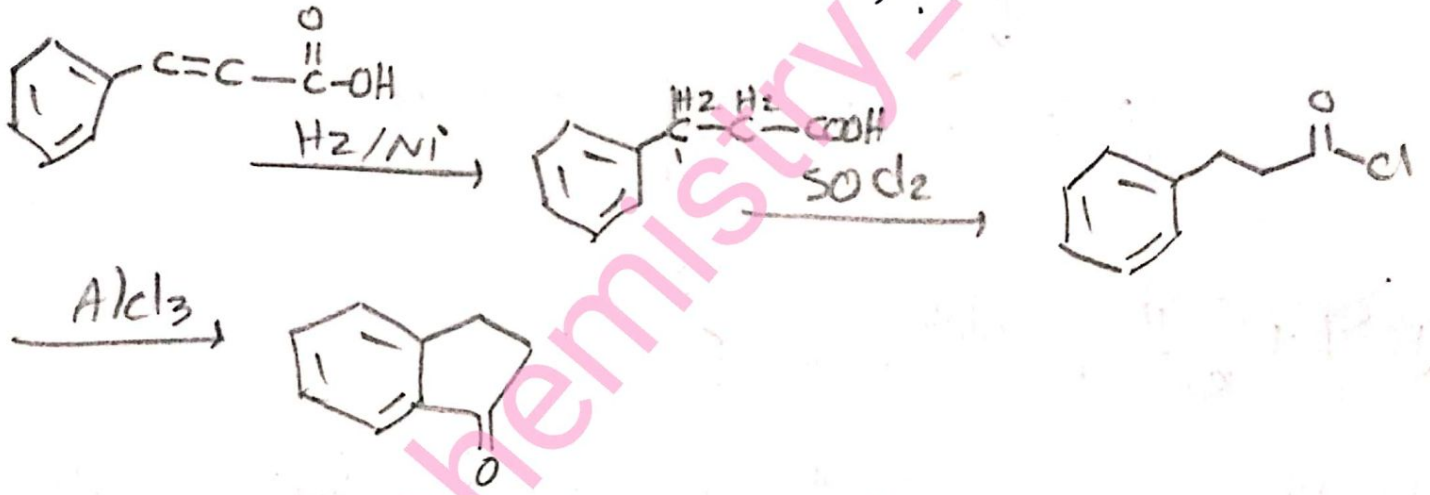

۱۴

زیرا کربوکاتیون نوع اول حاصل سریعاً به نوع سوم نوازی می‌کند:

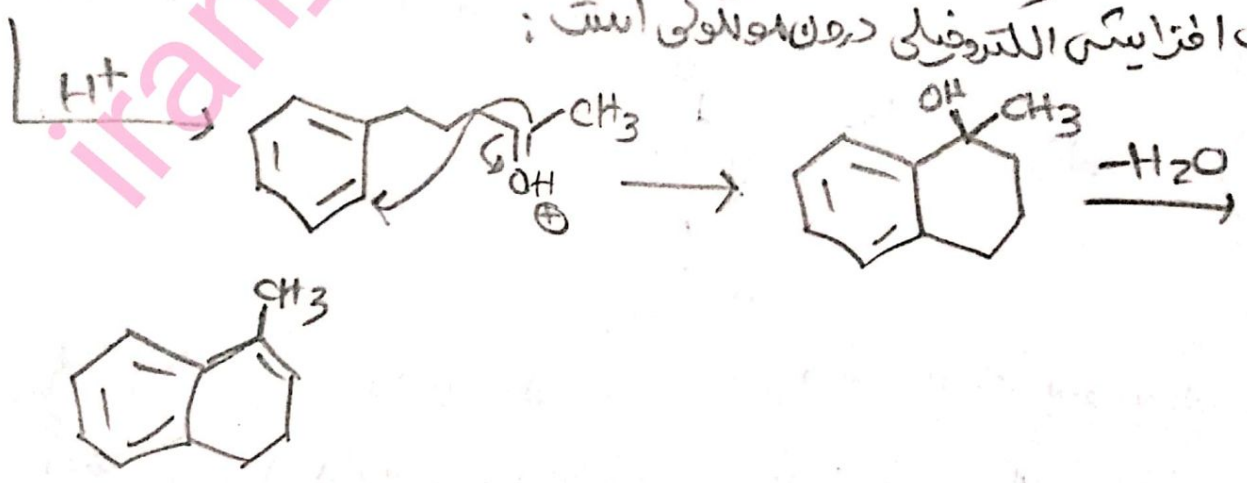

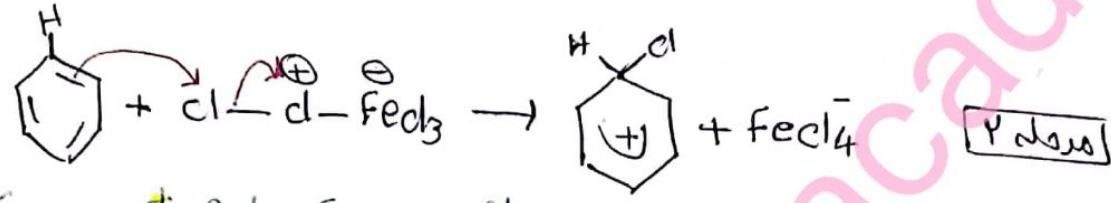
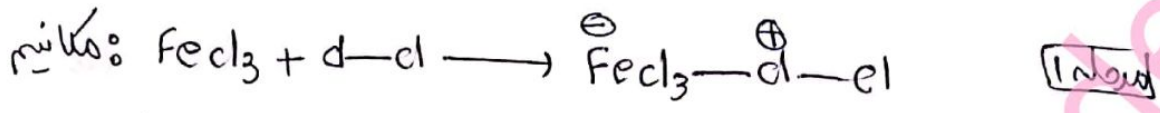
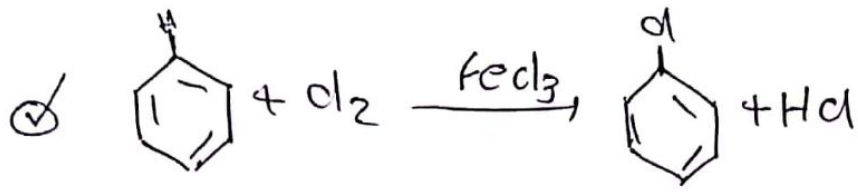
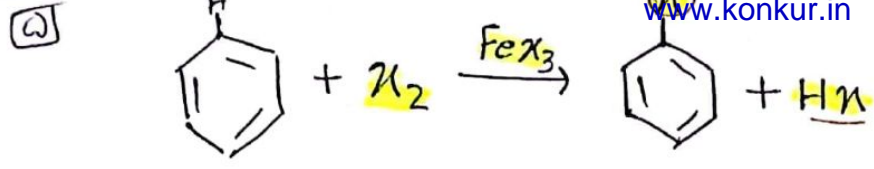
محصول واکنش چیست؟ $\text{C}_6\text{H}_5\text{CH}=\text{CHCOOH} \xrightarrow{\text{H}_2/\text{Ni}} \text{C}_6\text{H}_5\text{CH}_2\text{CH}_2\text{COOH} \xrightarrow{\text{SOCl}_2} \text{C}_6\text{H}_5\text{CH}_2\text{CH}_2\text{COCl} \xrightarrow{\text{AlCl}_3} ?$

محصول واکنش چیست؟

واکنش افزایش الکتروفیلی درون مولکولی است:

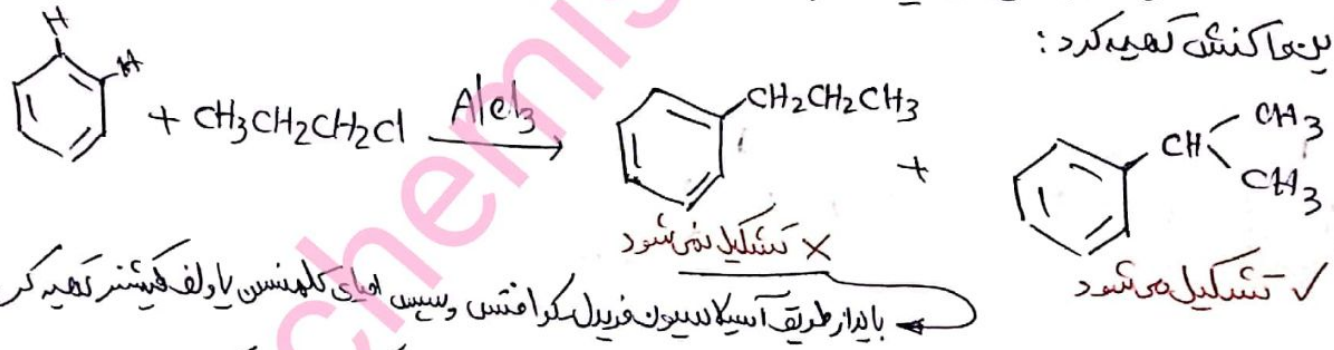

نکته: انواع اسیدهای لوئیس مانند AlCl_3 , FeCl_3 , AlBr_3 , FeBr_3 , BCl_3 , H^+ ... می توانند در واکنش های آکدیل دار کردن فریل کرافتس در هالوژناسیون ولقه بنزن به عنوان کاتالیزور بکار روند.

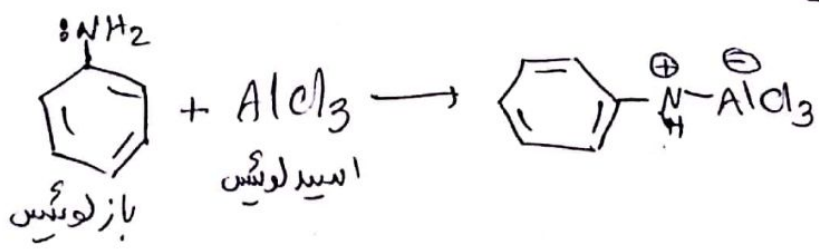
14) محدودیت واکنش فریل-کرافتس:

همان طور که ذکر شد همان نواری در کربوکاتیون واسط وجود دارد پس نمی توان بعضی محصولات مورد نظر را از این واکنش تهیه کرد:

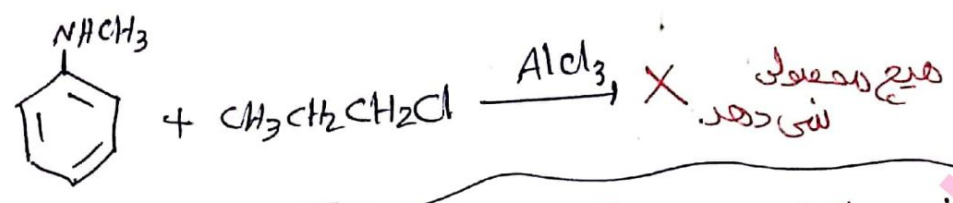

15) اگر روی ولقه بنزن، گروه های کسوفه حضور داشته باشند، دانسیته الکترونی ولقه کم می شود در نتیجه قادر به جذب الکترونی های ضعیفی مثل R^+ و یا یون آسیلیم $\text{R}-\overset{\oplus}{\text{C}}=\text{O}$ نیست و آکدیل دار نمی شود یا آسیل دار نمی شود. فریل-کرافتس انجام نمی شود.

16) اگر روی ولقه گروه های NH_2 یا NHR یا NR_2 وجود داشته باشد واکنش فریل-کرافتس انجام نمی شود زیرا این گروه ها با دادن جفت e^- خود به اوربیتال خالی اسید لوئیس آن را غیرفعال کرده و از بین می برند علاوه بر نتیجه آن در کنار ولقه با رهنیت تشکیل می گردد که سبب غیرفعال شدن ولقه می شود در نتیجه قادر به جذب R^+ نیست.

۱۴) محصولات حاصل از آلکیل دار کردن فریدل-کرافتس، به دلیل حضور گروه دهنده آلکیل، دانسیته الکترونی بیش از بنزن داشته، در نتیجه در جذب الکترونیل $R^{\oplus}$ با حلقه رقابت می کنند و محصولاتی را می دهند که دو یا چند گروه آلکیل روی حلقه جانشین شده است.

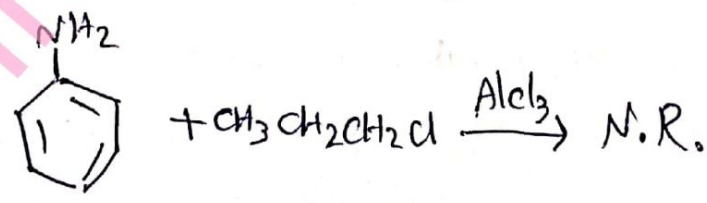
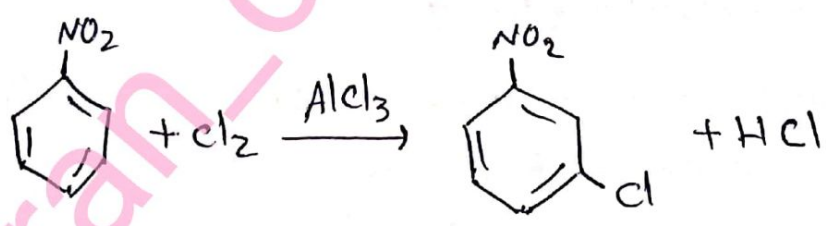
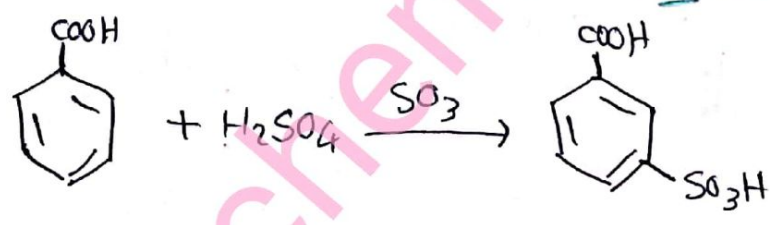
* اثر استخلاف روی جانشین پذیری حلقه بنزن و جهت رهن آنها در واکنش های جانشینی الکترونیل

۱) استخلافات الکترون دهنده که فعالیت حلقه بنزی را در مقابل الکترونیل افزایش می دهند، هدایت کننده اورتو و پارا هستند مانند $-R$ ، $-OR$ ، $-NR_2$ ، $-NHR$ ، $-NH_2$ ، $-HO$ ، ...

۲) استخلاف σ کسندنده که فعالیت حلقه بنزی را در مقابل الکترونیل کاهش می دهد، هدایت کننده متا هستند مانند: $-NH_3^{\oplus}$ ، $-NO_2$ ، $-CN$ ، $-C(=O)-$ ، $-C(=O)-OH$ ، ...

۳) هالوژن ها فعالیت حلقه را در مقابل الکترونیل کاهش می دهند، ولی هدایت کننده اورتو و پارا هستند. نکته: غیر از اثرات جهت زهی، اثرات فضایی نیز مؤثر است، وقتی که اندازه استخلاف الکترونیل بزرگ می شود، پیش تر حصول در موقعیت پارا است.

مثال ها:

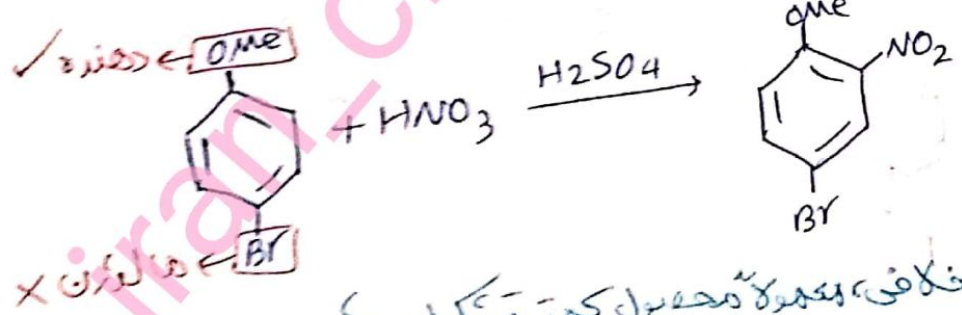
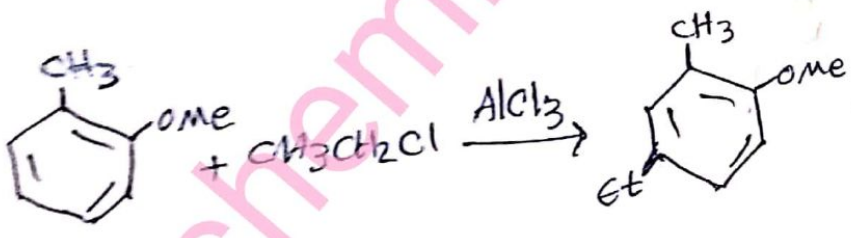
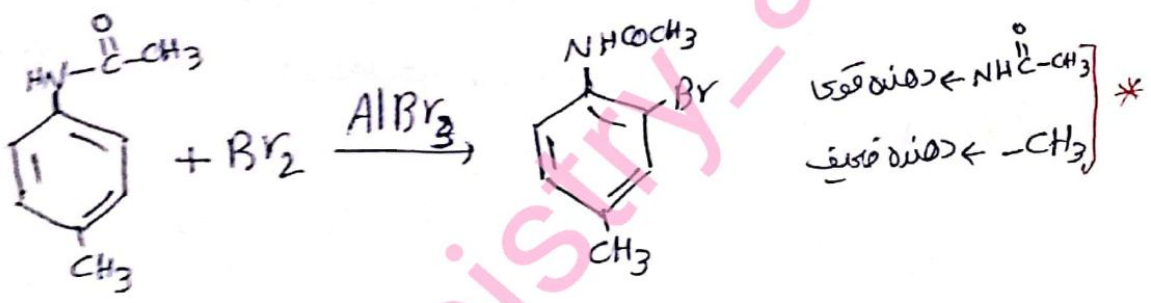
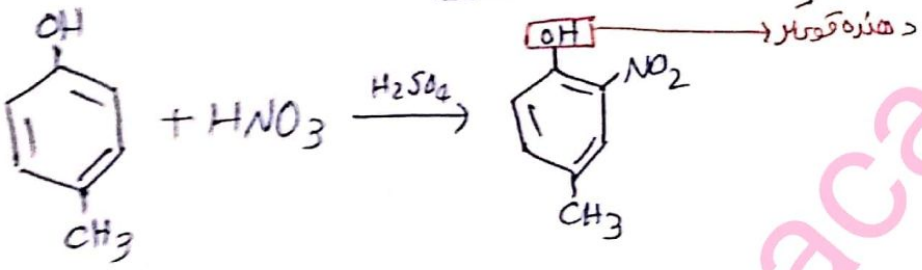

✓

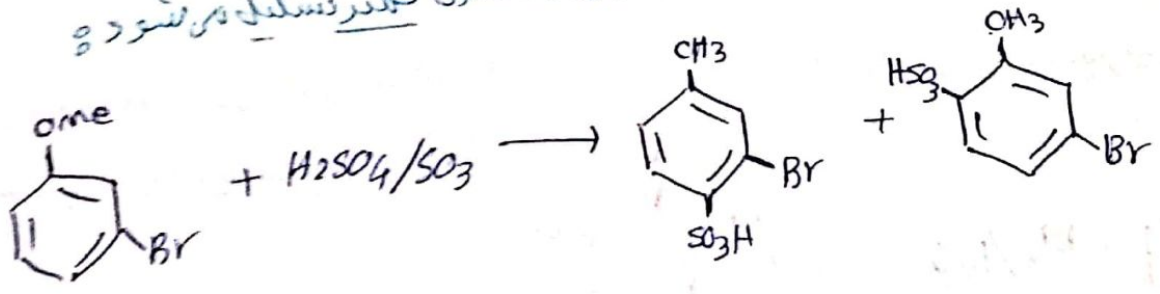
جهت افزایش الکتوفیلی روی حلقه در صورتی که دو یا چند استخلاف روی حلقه باشند:

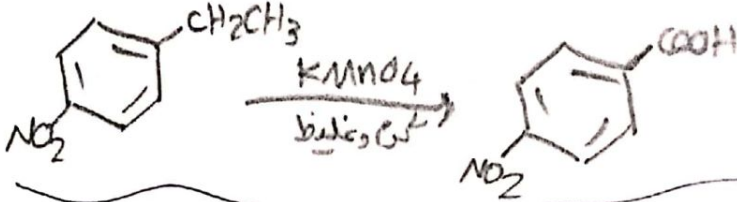
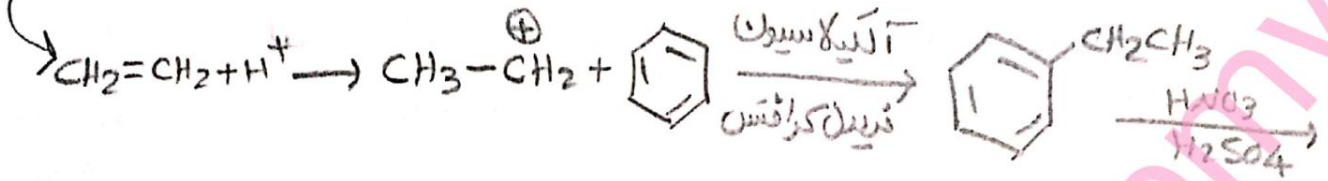
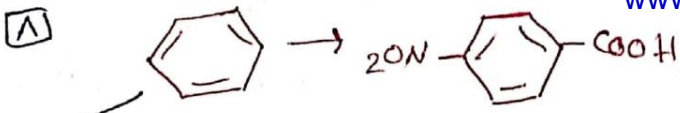
- ۱) اگر هر دو گروه دهنده باشند، با اینکه جهت دهی با گروه دهنده قوی تر است.
- ۲) ~ ~ ~ کشنده ~ ~ ~
- ۳) اگر یک گروه دهنده و یک گروه کشنده باشند، جهت دهی با گروه دهنده است.
- ۴) اگر گروه دهنده و هالوژن روی حلقه باشند، جهت دهی با گروه دهنده است.
- ۵) اگر گروه کشنده و هالوژن ~ ~ ~ با هالوژن است.

(مثال ها)

نکته $\leftarrow$ در موقعیت بین ۲ گروه استخلافی، معمولاً محصول کمترین تسکین حاصل می شود.

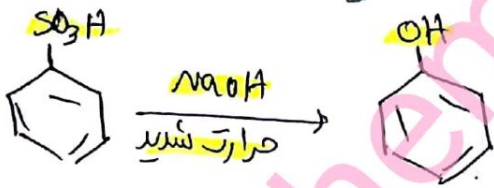
۲) واکنش دسولفوناسیون؟

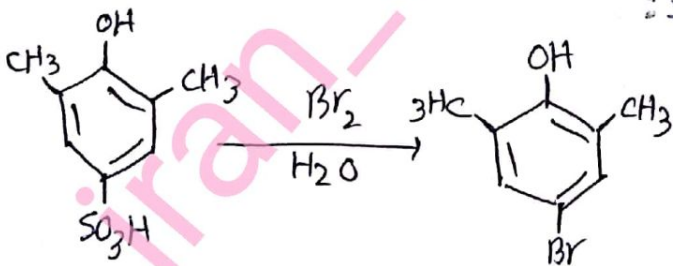
اگر بتون سولفونیک اسید را در حضور اسید با آب حرارت دهیم، گروه $-SO_3H$ از روی حلقه خارج می شود.

قرار دادن گروه $-SO_3H$ یک واکنش مهم در میان واکنش های جانبی الکترونی است زیرا واکنش های زیر روی آن قابل انجام شدن می باشند.

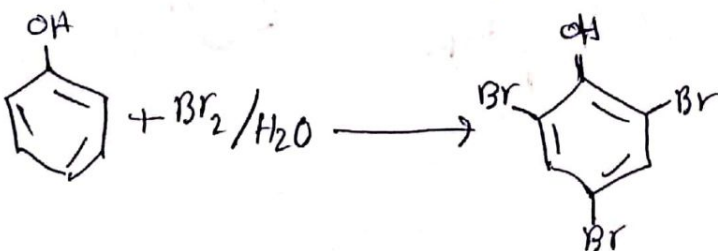
۱) اگر با سود سرد یا حرارت دهیم، به جای SO_3H عامل OH قرار می گیرد:

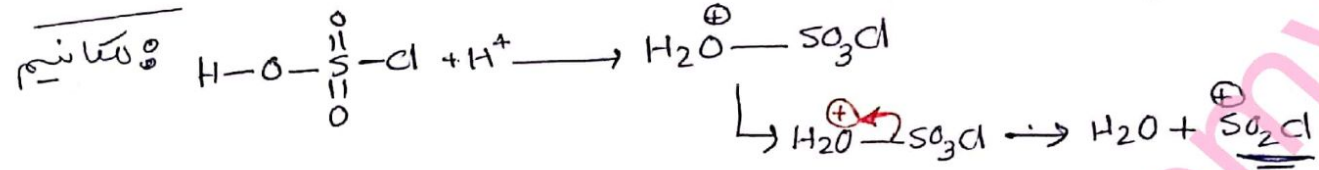
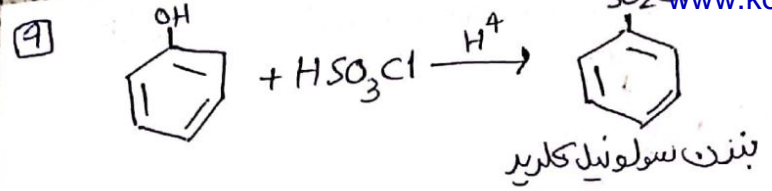
۲) اگر با هالوژن در حضور اسید لوویس حرارت دهیم، در صورتی که هالوژن دو کیفیت دیگری برای پاداشیده نداشته باشد، هالوژن به جای SO_3H قرار می گیرد:

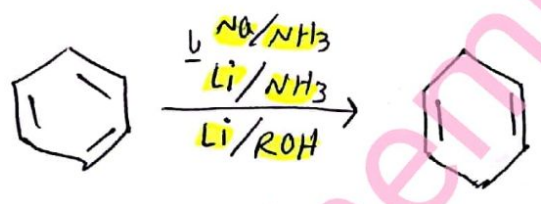
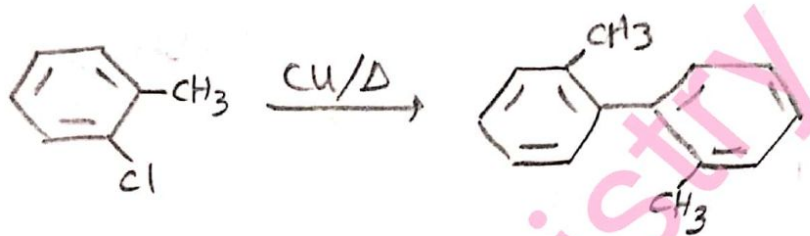
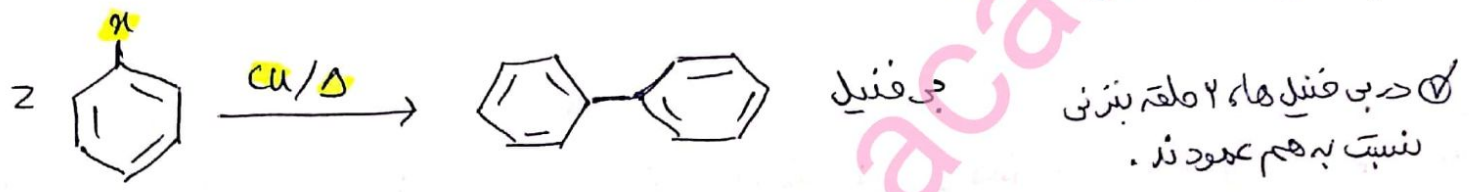
نکته $\leftarrow$ فنل در محیط آب به صورت یون فنوکسید است که در آن حلقه غنی از الکترون بوده و به راحتی Br^+ را جذب می کند و نیازی به اسید لوویس نیست.

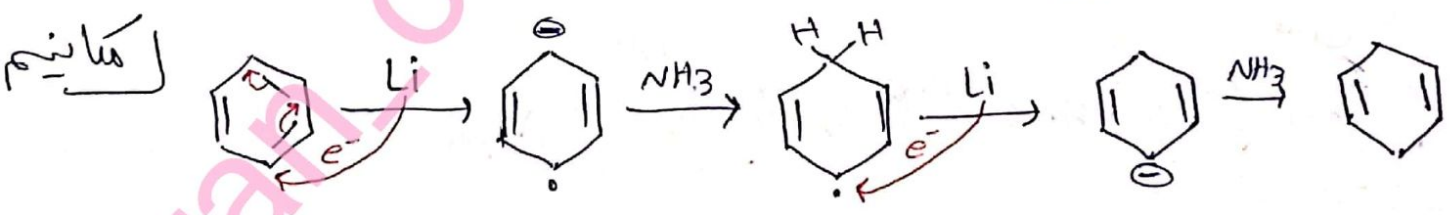

واکنش اولی : در این واکنش دو مولکول آریل هالید در حضور کاتالیزور مس با هم جفت شده و پیوندی را تشکیل می دهند.

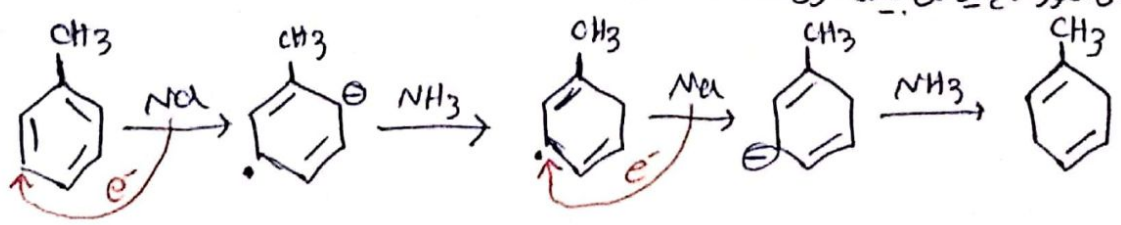
اصیای بیج طلقه بنزنی :
 آنر بنزنی را با فلزات گروه اول در آمونیاک یا الکل قرار دهیم، ترکیب زیرجاولی می شود، محصول در واقع نتیجه برفتن یک افرایشگ است.

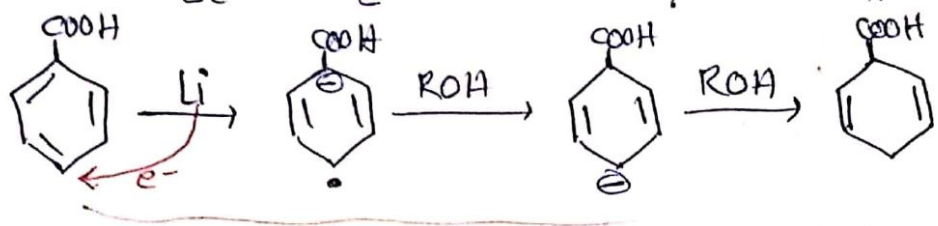
نکات :

1) در آنر زونانس بین آنیون و رادیکال بیشترین فاصله ایجاد می شود، تا بیشترین پایداری حاصل شود و کمترین دافعه را داشته باشد.

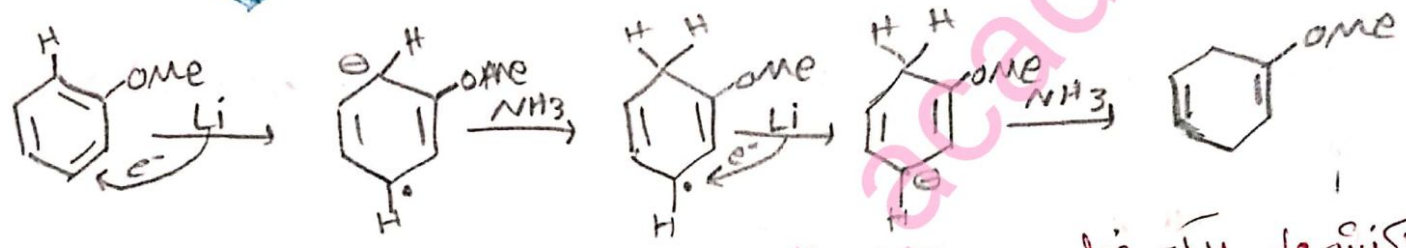
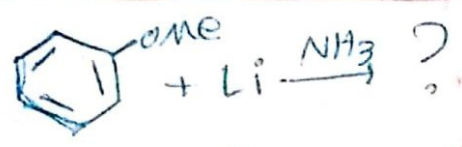
2) اگر گروه e دهنده ای روی طلقه باشد، در مرحله اول بار منفی روی کربن حامل استخلاف ایجاد نمی شود و روی کربن کناری تشکیل می شود تا پایداری بیشترین حاصل شود.

۱۰. اگر گروه e کشنده روی طلقه باشد، پاره‌تی روی کربن حامل استخلاف تشکیل می‌شود تا پایداری شود.

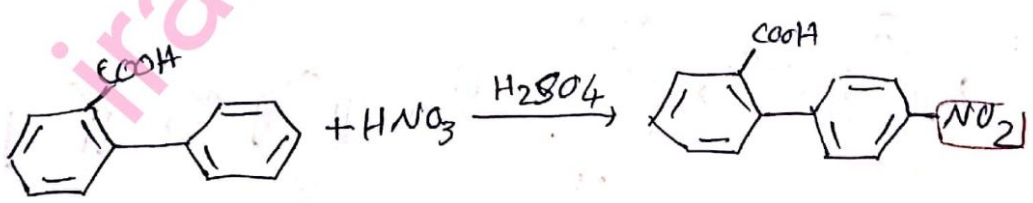
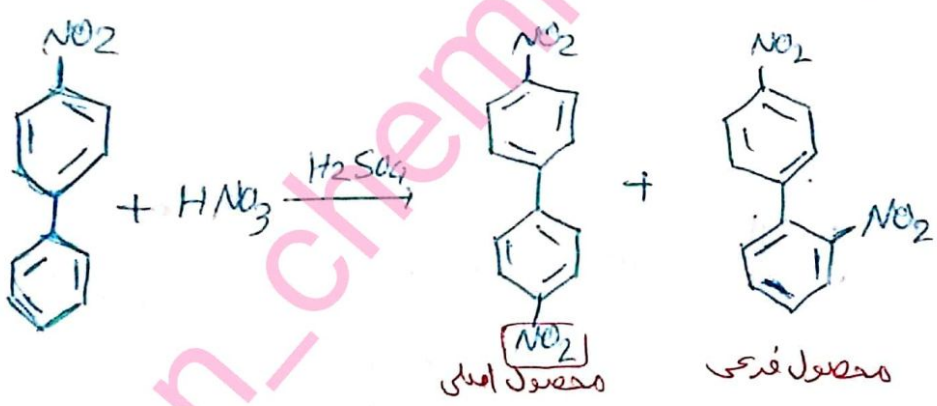

(سوال)

واکنش‌های الکتروفیلی در پی فنیل‌ها:

در این ترکیبات الکتروفیل به طلقه‌ای حمله می‌کند که دانسیته الکترونی بیش‌تری دارد (فعالیت بیشتر)، و طبقه فنیل دیگر به عنوان استخلاف هدایت کننده اورتو و پارا در نظر گرفته می‌شود که با توجه به مهارت مکانیکی هدایت کننده پارا است.

علیرضا حسینی / مدرس الیپادسیس